بەرلیناله و فیلمی کوردی

بیانوویەک بۆ خۆمانیفێست کردن

بەکر عەلی
(ئەڵمانیا)

* ئۆه دۆستەکانم، چ دۆستێک بوونی نییه.
* ئایا کۆیلەیت! کەواته ناتوانیت دۆست بیت. ئایا زۆرداریت! کەواته ناتوانیت دۆستت هەبێت.

(نیتشه)

له فیستیڤاڵی ساڵانەی بەرلینالەدا (لەبەرلین/ ئەڵمانیا) بۆ فیلمی سینەمایی ئەمساڵ ٢٠٠٧، فیلمی کوردی «دۆڵ» لەدەرهێنانی سینەماکار هونەر سەلیم بۆ ماوەی چوار ڕۆژ پیشاندرا. پەیداکردنی بلیت لەم جۆره بۆنانەدا و لەم جۆره کۆمەڵگایانەدا کە دۆستێکی دڵسۆزی هەموو جۆره هونەرێکن ئاسان نییە گەر پێشوەخت مشوری خۆت نەخواردبێت، بەڵام خۆشبەختانە ئێمه پێشتر بلیتی ئەم فیلمەمان بۆ پاشەکەوت کرابوو. ئەوه بوو ڕۆژی ٢٠٠٧/٢/١٧ چووین بۆ بینینی فیلمەکە. هەر لەپێش خانەی سینەماکەدا بینیمان جەماوەرێکی چەند زۆر بۆ بینینی فیلمەکە هاتوون، لەوانه ژمارەیەکی زۆر کە بلیتیان دەست نەکەوتبوو کەوتبوونه سۆراغی پەیداکردنی بلیتی زیاده لەم و لەو.. دیار بوو بلیتەکان پێشوەخت هەمووی فرۆشرا بوون، من وای بۆ دەچووم کە ڕەنگبێت هۆڵی سینەماکە بچووک بێت، بەڵام کە چووینه ژوورەوه هۆڵێکی زۆر گەوره و فراوانی دوو نهۆمی پڕ له میوانمان بینی، ئیدی یەکڕاست زانیمان ئەم هۆڵه له هەره گەورەترین خانەی سینەماکانی شاری بەرلین و ئەڵمانیایه. جێی باسکردنه ساڵی پاریش هونەر سەلیم به فیلمی کیلۆمەتر سفر بەشداری هەمان فیستیڤاڵی کردبوو.

لێرەدا ئەم ئاماژەیەی من بەو ئەتمۆسفێرەی فیلمەکەی تێدا پیشاندراوە بەو مەبەستەیە کە بڵێم، بۆ گەلێکی بێ دۆستی وەک کورد کارێکی ئەدەبی، کارێکی هونەری، کارێکی وەرزشی، کارێکی زانستی گەورەترین ڕۆڵ لە پەیداکردنی دۆستدا دەبینێت، چونکە ئەوەی کە کورد نییەتی دۆستە. هۆیەکەشی ڕەنگە ئەوە بێت کە ئەو ژێردەستە، ئازاد نییە، کۆیلەیە و سەربەخۆ نییە، ماڵێکی سەربەخۆی نییە تاوەکو ئازادانە لێوەی بچێتە ناو جیهانەوە. بەبێ هاتووچۆکردن لەنێوان ئەو هەرێمەی تێیدا دەژیت و دنیای دەرەوە، ستەمە بتوانرێت دۆست پەیدابکرێت، چونکە (بوون) لە جەوهەردا هیچ نییە جگە لە جووڵە، زاراوەی ئەکسیستێنشیالیزم، کە ئێمە هەر لە سەرەتای ساڵانی نەوەدەکانی سەدەی پێشووەوە بە (بوونی دەرەکی) وەرمان گێڕاوە، کتومت بریتییە لەوەی بوون لەدەرەوە خۆی پیشان بدات، واتە بوون بریتییە لە دەرچوونە دەرەوە، ڕەنگە نوێترین و کورتترین پێناسەش بۆ ئەم دۆخە لەم پێناسەی پیتەر سلۆتەردایک-دا دەربکەوێت کە دەڵێت ئۆتۆنۆمی واتە ئەوتۆمۆبیلیتێت. واتە سەربەخۆیی بریتییە لە جووڵەی خۆیی و لەخۆجووڵاندنەوە.

بۆیە لێرەدا من باس لە دۆست و دۆستایەتی دەکەم، چونکە لە مێژە باوەڕی ئەوەم لا چەکەرە بووە کە کورد لە بێ دۆستایەتیدا تائێستا تەنیاترین نەتەوەی ئەم سەرزەمینەیە. هەموو ئەو تراژیدیانەشی کە بەسەریدا دێن لەلایەن دراوسێکانییەوە دێن، لەکاتێکدا بە هەموو پێوەرە ئاسمانییەکان و بە هەموو بەها مرۆڤایەتییەکان دراوسێ دەبێت دۆست بێت نەک دوژمن. فەزیلەی دراوسێیایەتی لەوەدایە کە ڕێزی دراوسێکەی بگرێت. دەستدرێژی نەکاتە سەری، سووکایەتی پێ نەکات، پەلاماری خاک و خەڵکەکەی نەدات. دۆستی ڕاستەقینە، ئەوەی پێی دەوترێت دۆستی برایانە، نابێت ناپاکی لەگەڵ دۆستەکەیدا بکات. دراوسێش بەپێی مانا باوەکان (واتە ئەوەی ئایینەکان و کولتووری باوی سەرەتاییانەی کۆمەڵگای مرۆیی فێرمان دەکات) بە هەمان پێودانگ دەبێت فەزیلەی دۆستایەی خۆی بەرامبەر دراوسێ پیشان بدات، نەک فەزیلەی لووتبەرزی و خۆبەزل زانین و ڕەگەزپەرستی، وەک ئەوەی لەم فیلمەدا دەیبینین گرنگترین دروشمی تورکەکان بریتییە لە: لە تورکیادا بەختەوەر ئەو کەسەیە کە خۆی بە تورک دادەنێت. لە ئەنجامی ئەمەشەوە ئیدی هەموو نەتەوەکانی تر بە بەدبەخت و بەدفەڕ و نەوی تەماشا دەکرێن.

بەڵام ئەفسووس هەموو ئەو کارەساتانەی ئێمە لە دراوسێکانمانەوە بەسەرماندا دێن و تائێستاش تێگەیشتنمان لەسەریان نەک هەر ساغ نەبۆتەوە، بەڵکو کاری سەرەتاییشمان بۆ نەکردوون. ئێمە دەبوو لە ڕۆژگاری گلۆبالگەرایی ئەمڕۆدا لەڕێی سەرزەمین و خاکی دراوسێکانمانەوە بچووینایەتە ناو جیهانەوە، کەچی دراوسێکان ئەم دەرگایەیان بەڕوودا داخستووین، بەڵام ئەمڕۆ کورد زیرەکانە توانیویەتی کەناڵێکی تر بدۆزێتەوە بۆ خۆگەیاندنە جیهان (بێگومان ڕێکەوتی مێژوویی ئەم دەرفەتەی بۆ هێناوەتە ئاراوە)، ئەویش کەناڵی ئاسمانی و هەواییە کە بریتییە لە هەبوونی چەند کەناڵێکی ئاسمانی و هێڵەکانی تەلەفۆن و ئینتەرنێت و دوو فڕۆکەخانەی نێودەوڵەتی لە کوردستاندا. کە دەرفەتی ئەوەیان بۆ ڕەخساندووە بتوانێت لەڕێی بەشداری کردنی پێشانگا نێونەتەوەییەکان و فیستیڤاڵەکان و کۆنگرەکانەوە تاڕادەیەک خۆی مانیفێست بکات؛ کە تێکڕای ئەمانە بە هەموو کەموکوڕییەکانیانەوە توانیویانە ببنە بەرەیەکی پتەوی بەرگریکردن لە مافی ژیانی مرۆڤی کورد. واتە لەم ئاستەدا کورد بەکاربردنی سەرزەمینیانەی بۆ چوونە ناو جیهانەوە وەرچەرخاندووە بۆ بەکارهێنانی ئاسمان. لێرەوە ئێمە لەمەودوا دەبێت ئاسمانیش وەک زەمین بەو میدیۆمە دابنێین کە دەمانگوێزێتەوە ناو جیهان، میدیۆمێک هەرگیز لەمەوپێش نەمانبووە.

پیتەر سلۆتەر دایک لە کتێبی (گفت بە ئەڵمانی)دا دەڵێت: (زەویناسی بووە بەجۆرێک لە دیسپلینی ئاسماننناسی.. ئەوەی ئەمڕۆ بێتە دنیاوە دەبێتە هاووڵاتی ئەستێرەیەکی خۆفۆتۆگراف گرتووی هەوراوی، دەبێتە دانیشتووی ژوانگەیەکی شایستەی نێوان هۆشیاری و گەردوون)، ل٥٧. ئێستا نەوەی نوێی کوردی باشوور لە پرۆسێسی چێکردنی ئەو ژوانگە شایستەیەدایە، بەڵام دەبێت ئەو پارچەیەی کوردستان ببێتە ژوانگەی نێوان خود و جیهان، نێوان جوانی و دادپەروەری، ماف و وجود، هۆشیاری و گەردوون، ئازادی و سەربەخۆیی، شارستانیەت و مەدەنیەت، دیموکراسی و لیبراڵی نەک گەندەڵی و ستەم، نەک هۆزایەتی و قەبیلایەتی، نەک

تەمەڵی و مشەخۆری، نەک گێلێتی و خەوتن، لەبەر ئەوە بۆ ئەوەی کورد ڕێی چوونە ناو جیهان بدۆزێتەوە دەبێت لەمەوپاش بەهەموو ئەو هۆکارانەی لەبەردەستیدا هەن هاوکێشەی دۆست/ دوژمن یەکلابکاتەوە و سەرلەنوێ دایبڕێژێتەوە. ئەوەشی ئەو جۆرە کارانە دەتوانن ببنە مایەی پەیداکردنی دۆست و کاریگەرییەکی توند و شوێنەوارێکی توندیش لەناو ویژدانی کۆمەڵگای مرۆییدا بخوڵقێنن دڵنیام بە هیچ کام لە سەرکردە سیاسیەکان و بزووتنەوەکانیشیان ئەو ڕۆڵەیان پێ یاری ناکرێت. لێرەوە کورد دەبێت ئیتر دەرک بەوە بکات لە ڕۆژگاری ئەمڕۆدا، کە بە سەردەمی میدیا ناسراوە، میدیۆمەکان، بە تایبەتی سینەما یەکێکە لەو میدیۆمە هەرە گرنگانەی ڕێی ڕۆیشتنە ناو جیهانی ئەو ئاسان دەکات. هەڵبەت لە یادمانە لەم ڕێگەیەدا چەند هەوڵێک وەک هەنگاوی سەرەتایی بەو ئاراستەیە دراون کە مایەی ستایشن.

چیرۆکی فیلمی (دۆڵ) باس لە بەسەرهاتی کوردێکی باکوور دەکات، لەگەڵ برێک لە گاڵتە و خەندە و هومۆر، کە پاش ئەوەی سەربازە تورکەکان، بەبێ ئەوەی چ بانگهێشتێکیان بۆ هاتبێت، بەسووکایەتی پێکردنێکی زۆرەوە خۆیان هەڵدەقورتێننە ئاهەنگی زەماوەندەکەی، لە گوندەکەی خۆیدا!، زەماوەندەکەی لێ تێکدەدەن و لە شەڕێکدا جەندرمەیەک بریندار دەکات و ناچار دەبێت بە تەنیا و بەبێ دەستگیرانەکەی هەڵبێت بەرەو کوردستانی باشوور، کە وادیارە لەوێ شەڕ و جەنگ لە ئارادا نییە، بەڵام هێندە نابات پاڵەوانەکە ئەوەی بۆ ئاشکرا دەبێت، ئەگەرچی لەوێ ئازادی هەیە و شەڕ کۆتایی هاتووە، بەڵام هێشتا شوێنەوارەکانی شەڕی لەناوبردنی کورد و دۆزینەوەی ئێسک و پرووسکی ناو گۆڕە بە کۆمەڵ کوژییەکانی قوربانیانی ئەنفال لە سەرەتای سەرەتادایە. ئەوەی دیمەنی تراژیدی ئەم گۆڕە بەکۆمەڵانە کاریگەری لە ویژدانی بینەران کرد بڕوا ناکەم هەموو ئەو شاهیدانەی (لەگەڵ ڕێزی زۆرم بۆ هەموویان) لە هۆڵی دادگایی کردنی تاوانبارانی ئەنفالدا تراژیدیاکانی خۆیان دەگێڕایەوە توانیبێتیان هێندە باس لە ئازادی بکەن، بەڕاستی یەکێک لە دیارترین ئاماژەکانی هەژاری بیری سیاسی کوردی لەوەدا دەرکەوت کە نەیتوانی پەروەردەی زمانەوانی و سایکۆلۆژی ئەو شاهیدانە بکات، ژمارەیەکی زۆر کەمیان نەبێت شاهیدەکان بە گشتی ئەوەیان پێنەکرا بتوانن ڕۆحی ئەو ئازارە و تراژیدیای ئەو قیامەتە بگێڕنەوە. هیچ شاهیدێک (ڕێزی خۆم بۆ ئازار و فرمێسکەکانیان دووبارە دەکەمەوە) نەیتوانی باسی بێ مانایی ئەو کارەساتەمان بۆ بکات، دیارە، لەبەر ئەوەی زۆرینەی قوربانییەکان گوندنشین بوون جێی گلەییەکی ئەوتۆ نییە ئەگەر نەیانتوانیبێت گوزارەی کاریگەر بۆ خودگوزارشت کردن داڕێژن، بەڵام بیری سیاسی کوردی دەبوو ببێتە شاهیدێک بەسەر ئەم شاهیدانەوە و کار بۆ ناساندن و شیکاری زیاتری ئەو قیامەتە لای شاهیدەکان بکات، تاوەکو بتوانن لەپاڵ هەموو ئەو دۆکومێنتانەدا کە پێیانە زمان و ڕۆح و دەروونی ئەو خەڵکە سادە و ساکارەی گوندنشین و سروشت نشینەی کورد کە ئەو ئەپۆکالیپس و قیامەتەیان بینی بۆ سەربار بخەن. دەبوو چەندان کۆرسیان بۆ شیکردنەوەی (مانا) و (بێ مانایی) ئەنفال سازبکردایە تاوەکو شاهیدەکان و پارێزەرەکانیان لەبەردەم دادگادا کزەڵ دانەمێنن، ئەوە بوو بینیمان تاوانبارەکان توانییان پۆزش و مانایەک بۆ تاوانەکانیان پاساو بدەنەوە، کەچی نە شاهیدەکانمان و نە پارێزەرەکانیان پێیان نەکرا (بێ مانایی) ئەو (مانا)یەی ئەوان بخەنە ڕوو. نیتشە لە شوێنێکدا دەڵێت: «مرۆڤ بەرگەی هەموو ئازارێک دەگرێت ئەوانە نەبن کە بێ مانان» ئەگەر کورد بەرگەی ئەنفالی نەگرتبێت دیارە لەبەر ئەوەبووە کە ئەنفال کردەوەیەکی بێ مانابووە. بیری سیاسی کوردی دەبوو مانای ئەم بێ مانایییە بە پلەی یەکەم بۆ شاهیدەکان و پاشانیش پارێزەرەکان و ئێمەی گوێگر و تەماشاکەر شیبکردایەتەوە. بیری سیاسی کوردی خۆ ئەگەر سەرچاوەی یاسایی و جاڕنامەی مافی مرۆڤ و بەندە حقووقییەکانی هاوولاتیبوونی لەبەردەستدا نەبووبێت، ئەوە تەنیا سەرچاوە ئایینییەکان بەس بوون بیهێننەوە بۆ پووچەڵ کردنەوە و بێ مانایی کردنی مانای ئەنفال، لەوێدا بەس بوو ئاماژە بەچەند ئایەتێکی قورئانی بکرێت کە کوشتنی مرۆڤی موسڵمان حەرامە. کە هەم مانایەکی پارادۆکسیانەی ئاینیشی دەخستەڕوو، هەم پۆزشی تاوانباران پووچەڵ و بێ مانا دەبووەوە، بەڵام بەداخەوە وەک لە هەموو کایەکانی تریشدا بیری سیاسی کوردی لە ناسینی ڕۆحی خۆیدا هەژارە، ڕووشەرمنە لە خۆپیشاندندا، زمانیشی تەتەڵە دەکات لە وەسف کردنی ئەو ئازارانەی نەتەوەکەی پێوەی

دەتلێتەوە. بیری سیاسی کوردی بۆ تەنیا جارێک ئەوەی نەسەلماند کە ئەو توانای خۆمانیفێست کردنی هەیە. پێدەچێت ئێمە پێویستمان بە جۆرێکی تری بیرکردنەوەی سیاسی بێت، بیرکردنەوەیەک توانای خۆ وەسف کردن و خۆ بیرکردنەوەی سیاسی بێت، بیرکردنەوەیەک توانای خۆ وەسف کردن و خۆ ڕاگەیاندنی هەبێت، ئەم خۆڕاگەیاندنەش بە مافێکی خۆی بزانێت وەک چۆن هەموو نەتەوەیەکی تر ئەو مافەی هەیە.. ئەمەش لەناو دارشتنی جۆرێکی تری زماندا، زانستێکی تری زماندا، لەناو ئەوەی نیتشە و سلۆتەردایک پێی دەڵێن فیلۆلۆژیایەکی تردا، خۆی شێوەگیر دەکات.

پاڵەوانی فیلمەکە لە گەشتە ئۆدیسییەکەی خۆیدا دەگات بە دیداری چەندان کوردی لێقەوماوی تری پارچەکانی تری کوردستان، لە پەڵە زەوییەکی سێگۆشەییدا کەدەکەوێتە نێوان عێراق و ئێران و تورکیاوە، کە تەنیا وشکایی زەرد دەکاتەوە و وەک بیابانێکی بێ ژیان دەردەکەوێت، دەرهێنەر ناوی ناوە «سێگۆشەی بەرمۆدا» وەک هێمایەک بۆ ئەو سێگۆشە بەرمۆدایەی ناو ئۆقیانووس کە هەر بوونەوەرێک بەلایدا تێپەڕێت لووشی دەدات، واتە سێگۆشەی مەرگ. لە کوردستانی باشوور کوردانی خۆرئاوا و باکوور و ڕۆژهەڵات و ئەوانەی تازە بە تازە لە تاراوگەوە دێنەوە هەن و بەیەک دەگەن. واتە دانیشتوانی کۆمەڵایەتی و سیاسی ئەو دەڤەرە لەمانا سادەکەیدا خەریکی خۆ کۆکردنەوە و خۆگردکردنەوەن، بەمانا سیاسییەکەی سەرقاڵی پرۆسەی دارشتنی چوارچێوەی هەرێمێکی سیاسین، ئەمە جگە لەوەی خەونی هەموو پارچەکانی تریش لەوێدا بەرەو دامەزراندنی دەوڵەتێکی نەتەوەیی یەکدەگرنەوە.

ئەم وتارە لەو پێناوەدا دەنووسم کە مانا میتافیزیکییەکانی ئەو خەونە لێک بداتەوە، ئەو خەونەی لە تۆپۆگرافیایەکدا لەدایک دەبێت لە پێناوی ئەوەی پارچە جیۆگرافییە لێک دابڕاوەکانی تری خۆی گردبکاتەوە. ئەو خەونەی بۆ کورد بیانوویەکە بۆ خۆمانیفێست کردن. واتە دەمەوێت بپرسم ئێمە لەکوێداین کاتێک بەدرێژایی ئەم هەموو سەدەیە بەو خەونەوە دەژین. بێگومان ئێمە ئەوکاتانە لەکایەیەکداین کە بە وێناکردن چێمان کردووە. ڕەنگە ئەم کایەیەش بۆ ئێمە بریتی بێت لە مانای هەبوونمان، واتە ئەو شوێنە سیاسییە کە کورد بە میتافیزیک دروستی کردووە بۆ کورد بریتییە لەو کایەیەی کە ئارامی و ئاسایش دابین دەکات و لەوێشەوە ئیدی وێنای هەبوون و جیهان دەکات. ئێمە ئەم دۆخە لە بیری خۆرئاوادا وەها دەبینین، کەوا لەسەردەمی گریکەکانەوە تاوەکو هایدیگەر یەکێک لە ماناکانی بوون بریتییە لە ئامادەبوون، ئەم مانای بوونەش بووە بە جەوهەری سەرەکی میتافیزیکی خۆرئاوا.

لەمەش بەدەر خوێنەوەیەک بۆ هەقیقەتێک بکەم کە تاوەکو هەنووکە کاری لەسەر نەکراوە، ئەویش بەرگری کردنە لەو سوبیەکت و هێزە نەمرەی لەناو ڕۆحی کورددا هەیە لە پێناوی بە زیندوومانەوەدا، چونکە ئەو دژایەتییەی بەرانبەر بە کورد دەکرێت لەلایەن دراوسێکانی و دوورەکانیشییەوە، ئەو تەنیاییەی کورد وەکو نەتەوەیەک لەمسەر گۆی زەمینە دەیگوزەرێنێت، ئەو ئازار و چەوساندنەوەیەی کورد بە پیلانی دۆست و دوژمنەکانی دەیچێژێت.. ئەو هەرەشە وجودییەی لەسەر کورد هەیە لە مێژووی مرۆڤایەتیدا بێ وێنەیە. هیچ نەتەوەیەک وەک کورد دراوسێکەی دوژمنی نییە، وەک چۆن هیچ نەتەوەیەکیش وەک کورد برا هاوئایینەکەی دوژمنی نییە.

لەگەڵ ئەوەشدا هێشتا مەسەلەی بەزیندوویی مانەوە لە ژیاندا لای کورد وەک ڕەگەزێکی مرۆیی کارایە و ئەکتیڤە. من باوەڕی تەواوم بەوە هەیە کە مرۆڤ نابێت تەنیا وەک زیندەوەرێک تەنیا لەڕووی بیۆلۆژییەوە خۆی بپارێزێت، بەڵکو دۆزینەوەی ڕێچکەی هونەرییانەی ژیان ڕەهەندی نەمری و درێژخایەنەکەی ژیان دابین و شیاو دەکات. (لە جێگەی تردا قسەمان لەسەر ئەم ئاستە کردووە).

هەروەها دەخوازم ئەو تێزەش بوروژێنم کە بیری ڕەخنەی نوێی کوردی کەلە ڕاپەڕینەوە لە دایکبووە (با ئەمە وەک دیاگنۆزەیەکی گریمانەیی تەماشا بکەین، ئەگەر نا لە سەدەی بیستدا هەموو بیری ڕەخنەیی کوردی تەنیا لەنێوان بەرەی مارکسیزم و بیریارێکی وەک «مەسعوود محەمەد»دا خولی دەخوارد و هەمیشە هەر توانجی گرتووەتە کەلێنە بوونییەوی و کۆمەڵایەتی و ناعەقڵانییەکانی کولتووری کوردی (لێرەدا ئێمە

بانگەشەی ئەوە ناکەین کە دژی ئەم شەپۆلەی بیری ڕەخنەیی بین)، بەڵام بیری ڕەخنەی کوردی هەمیشە بۆ ئەدرێسی کەموکوڕییەکانی دنیای کوردی پۆست کراوە بەبێ ئەوەی عەقڵانییەتی ئەو بوونەوەرە، ئەو موعجیزەیە هەڵبخات کە توانیویەتی بەجۆرێک لە جۆرەکان لە پێشدەم ئەو هەموو مەترسی و هەڕەشەیەدا «سیستمێکی بەرگری/ Immunsystem» بۆ خۆی بهێنێتە ئاراوە. واتە تاوەکو هەنوکە ئێمە چ جۆرە شیکارێکی ئەنترۆپۆلۆژی مرۆی کوردی شک نابەین. هێندە هەیە هونەر و ئەدەبی کوردی بەتایبەت شیعر و گۆرانی و سروود کەمتەرخەمییان لەبەرز ڕاگرتنی ئیرادەی کورد نەنواندووە، بەڵام بیری کوردی لەوپەڕی کەمتەرخەمیدا کاروانی خۆی ژیاندووە. من لە یادمە لە هەشتاکاندا هەندێ برادەری مارکسی و کۆمۆنیست هەبوون، کە تاوەکو ئێستاش لەم جۆرە کەسانە لە کوردستانی ڕۆژهەڵاتدا بەداخەوە زۆرهەن، پێیان شەرم بوو باس لە کورد بکرێت، ئەوان پێیان وابوو باس کردنی کورد غەدرکردنە لە ئومەمیەت. کۆمیدیا و تراژیدیای هەموو بیری کوردی ئا لەم بیرۆکەیەدا دەبینمەوە. ئەگەرچی هەمان ئەم بیرۆکەیە ئێستا فۆرمێکی تری بۆ خۆی پەیداکردووە کە بریتییە لە دۆگمای دینی، لەم دۆگمایەدا نابێت باسی نەتەوە بکرێت، بەڵکو تەنیا دەبێت باسی موسڵمان بوون بکرێت.

ڕەخنەی کوردی هەمیشە ڕەخنەی لە خود و سروبیەکتی کوردی لەناو پێوەندییە کۆمەڵایەتییەکانیدا گرتووە کە ئەمەش بووەتە مایەی پشتگوێ خستن و چاوپۆشی کردن لە خودی ئەو هەڕەشانەی لە ئۆبیەکتە دڕندەکانی دەرەوە دێن. هەڵبەت لێرەدا ئێمە کورد وەک کایەیەکی وجوودی تەماشا دەکەین نەک وەک کۆلێکتیڤێکی کۆمەڵایەتی، کایەی وجوودیش هەمیشە ڕووبەڕووی هەڕەشەکانی دەرەوە دەبێتەوە. وجوود لە جەوهەردا بریتییە لە چوونە دەرەوە، بۆیە تەنیا کایەی وجوودی لەبەردەم پەیداکدنی دۆست و دوژمن بۆ ناو کۆییە کۆمەڵایەتییەکان چالاک دەبێت، بەڵام ناسینی ئێمە لەسەر جەوهەری ئۆبیەکت و سوبیەکتمان زۆر درەنگ کەوتووە، زۆر درەنگ وا خەریکە ئەم ناسینە لێرەو لەوێ چەکەرە دەکات، بێ هۆ نییە کە تاوەکو هەنووکە ئێمە لە تێکڕای ئەدەبیاتی ڕەخنەییماندا وتارێک لەسەر ماهیەتی چەمکەکانی وەک دۆست/ دوژمن، دراوسێ/ دوور ناخوێنینەوە.

شۆبنهاوەر بەجوانترین ڕستە پێناسەی سوبیەکتمان بۆ دەکات و دەڵێت: (سوبیەکت لە بارەی هەموو شتێکەوە دەزانێت، کەچی چ شتێک لە بارەی ئەوەوە نازانرێت). لێرەدا من ئەم ڕستەیە بۆ پاساوی تێکڕای تێزەکەم دەهێنمەوە. واتە بۆ پتەوکردنی ئەو ڕایەم کە پێ موایە ڕەخنەگرتن بە تەنیا لە ناوەوە، لە قووڵاییی، لە کۆمەڵگا، لەخود بەبێ ڕەخنەگرتن لەدەرەوە، لەڕووکەش، لە بابەت و لە ئەویتر ناتوانێت چ دەرئەنجامێکی لۆژیکی بەدەست بهێنێت. گەر بشمانەوێت (زانستی شاد/ نیتشە) لەبری (زانستی ناشاد) لەدایک بێت نابێت لاساری لەو ڕاستییە بکەین.

فیلمەکە لە پێناسەکردنیدا دەتوانێ شوناسی ڕیالیزمی پێ ببەخشێ، واتە پیشاندانی واقیعیانەی ژیانی سیاسی و کولتووری، کە دواجار بریتیشە لە ژیانی بەردەوام و ڕۆژانەی خەڵکی بێ ماڵ و بێ نیشتمان کراوی کورد. خەڵکانێک بێ ئەوەی چ گوناهێکیان کردبێت بە گوناهبار دادەنرێن، تەنیا لەبەر ئەوەی کوردن. کورد لەو وڵاتانەی دابەش کراون بەسەریاندا بە دژێوترین دوژمن سەیریان دەکەن، بەڵام کورد تەنیا لەبەردەمی کورد خۆیدا دۆست و جوانە وەک لە فیلمەکەدا چەند هەڵوێست و دیمەنێکی لەو جۆرە دەبینین کە چۆن کوردانی باشوور بە هەموو شێوەیەک دۆستایەتی ڕاستەقینە و برایانە بەرانبەر کوردانی تر پێشکەش دەکەن.

کورد نیشتمانێکی گەورەی لێ داگیرکراوە لەکاتێکدا کورد یەک ژووری کەسی داگیر نەکردووە. ئیدی لەڕووی سایکۆلۆژییەوە ڕۆحی کوردی زامدارە بەم تراوما (صدمة)یە کە هیچ شتێک نییە چارەسەری بکات خەونی سەربەخۆیی نەبێت واتە دەوڵەت. ئەمەش یەکێکە لەو خەسڵەتە هەرە گرنگانەی کورد کە سیستمێکی بەرگری بۆ خۆی پێ چێکردووە، چونکە با ئەوە بهێنینە پێش چاومان، گەر کورد وەک نەتەوەیەکی داگیرکراو هەڵگری خەونێکی وەها نەبێت چۆن دەتوانێت بەرەنگاری ئەو هەموو هەڕەشە لەناوبەرانە ببێتەوە. نیتشە دەڵێت: ئێمە بۆ ئەوەی بەرگەی واقیع بگرین دەبێت بە چاوێک لە چاوەکانمان تەماشای وەهم بکەین. پێموایە ئەم ڕستەیە یەکێکە لەو ڕستە هەرە دروستانەی بە تەواوی دەستنیشانی ئەو چاوە وەهمییەی کورد دەکات، لەبەر

ئەوە هەڵە دەکەین گەر پێمانوابێت ڕاست نییە کورد شوێن ئەو وەهم و خەونە بکەوێت، بەداخەوە لەم دواییانەدا تاڵەبانی گوتەیەکی وەهای درکاندبوو.

کورد لەوکاتەوەی لە پەیمانی زەهاودا لە ١٧ی مایسی ١٦٣٩دا بەپێی ڕێککەوتن نامەیەک لەلایەن هاوسێکانییەوە خاک و خەڵکەکەی دابەشکرا لە بزووتنەوەیەکی کرۆنیکی چەکداری و سیاسیدا ژیانی دەیان نەوەی بەسەربردووە لەپێناوی ئەوەی مانای وا نییە ئیدی هەموو ڕابردوومان بێهوودەیی توانیویەتی بەوە قەڵغانێکی ڕۆحی بۆ بەرگری کردن لە هەبوون بگرێت بەدەستییەوە. کورد توانیویەتی سوبیەکتێکی تر بۆ مانەوەی خۆی لە جیهاندا بدۆزێتەوە.

لەو کاتەوەی داگیرکەران کوردستانیان پارچە پارچە کردووە و نەخشەکەیان گۆڕیوە ئیدی خۆیان بە ئاغای هەموو بوونەوەرێکی ئەو سەر زەمینە دادەنێن، ئیدی خۆیان بەسەروەری هەموو سامانی کولتووری و سروشتی ئەو دەڤەرە دەزانن، فەیلەسووف پیتەر سلۆتەردایک ڕاست ئەم بۆچوونەی پێکاوە کە دەڵێت: «ئەوەی نەخشەی وڵاتێکی کێشا ئیدی خۆی بە خاوەنی ئەو وڵاتە دەزانێت». ئەم ڕستەیە هەموو کۆلۆنیالیست و ئیمپریالیستێک دەگرێتەوە.

بۆیە لە خۆڕا نییە ئەوەی کورد شەڕی بۆ دەکات بریتی بێت لە گەڕاندنەوەی ئەو سەروەرییەی کە دوژمن زەوتی کردووە، خەباتی کورد خەباتە لەپێناوی بەدەست هێنانەوەی ئەو هەقیقەتە دزراوەدا. لەم ڕێگەیەشدا کورد بە لایەنی کەمەوە توانیویەتی شوێنێکی ڕۆحی بۆ کۆکردنەوەی پەرتەوازەیی و بۆ دنەدانی خولیای ڕۆحی خۆی لە یەکگرتنەوەی جیۆگرافیاکەیدا پەیدا بکات. کورد بەمە توانیویەتی لەڕووی ڕۆحییەوە بکاتە خەباتی نەپساوی ئەو بۆ سەربەخۆیی، بکاتە ئیشی وجوودیانە و سیاسیانە و کۆمەڵایەتییانەی ئەو لە ژیاندا. ئەگەر هەر ئیش کردنێکیش بەرهەمێکی هەبێت، ئەوە بەرهەمی ئیشی کوردی بەلای کەمەوە دەشێت لەبەرگری و خۆپاراستن و مانەوەی لەبوون و لە نەفەوتاندا بەرجەستە بکەین.

ئەو شەڕەی کورد کردوویەتی و دەشیکات بریتییە لە جەنگی خۆپاراستن لە فەوتان، بریتییە لە خەباتی ڕزگاری نەتەوەیەک لە ژێردەستی، بریتییە لە ئیش کردنی کورد لە نەبوونەوە بەرەو بوون، لەبەرجیهانەوە بۆ ناو جیهان، بەڵام ئەوەی دوژمنان بەرانبەر کورد دەیکەن بریتی نییە لە شەڕ، یان لە جەنگ، بەڵکو ڕاستییەکەی بریتییە لە کوشتار، ئەوان تەنیا مەشقی کوشتارگەلییانەی کورد جێبەجێ دەکەن.

سلۆتەردایک دەڵێت: «ئەڵمانی بیت واتە نادڵنیا بیت لەوەی دەشێت چ گفتێک بە خۆت و بە جیهان بدەی. گفت بە ئەڵمانی» ل٧٦ لەمەدا فەیلەسووف مەبەستێتی بڵێ (نادڵنیایی گفتدان) ڕێگرە لەبەردەم ڕۆڵی ئەڵمان لەجیهاندا، ڕێگرە لەوەی چۆن جارێکی تر، پاش هەڵگیرساندنی ئەو جەنگە کاولکاریانە، ئەڵمانی بشێت بچێتە ناو جیهانەوە، بشێت جارێکی تر بەو هەموو گومانەوە ئەڵمانی گفت بە خۆی و بەجیهان بدات. من ئەم ڕستەیە بە جۆرێکی تر دەبەستمەوە بە دنیای کوردییەوە، واتە کورد بۆ ئەوەی دڵنیابێت لەوەی کە بوونێکە لەناو جیهاندایە پێویستی بەو چاوە خەیاڵاوی و وەهمییەیە. کورد پێویستی بەوەیە لە خەیاڵدانیدا، لە ڕۆحیدا شوێنێک چێ بکات بۆ خۆی تاوەکو هەست بکات لەوێ لەماڵی خۆیدا بە ئاسایش و بەدڵنیایی دەژی و هەر لەوێشدا دەتوانێت گفت بەخۆی و بەجیهانیش بدات، دواجاریش هەر لەوێوە دەرفەتی ئەوەی دەبێت بچێتە ناو جیهانەوە. کەواتە بە هەبوونی ئەو شوێنە وەهمییە کورد توانیویەتی ئەو گومانە برەوێنێتەوە کەوا ئەو بوونەوەرێک نەبێت لەناو جیهاندا. دیارە ئەمەش لەو باوەڕەی کوردەوە هاتووە کە شوێنێکی نەتەوەیی، دەوڵەت، وەزیفەی سیاسیانەی ئەوەیە ببێتە پەناگەی هەموو تاکەکانی نەتەوە. واتە بەلای کوردەوە وەک چۆن نیشتمان بریتییە لە «دایکێکی ڕۆحی» هەموو نەتەوە، ئەوە دەوڵەتیش بریتییە لە «دایکێکی سیاسیانە» کە هەموو نەتەوە لە ئامێز دەگرێت. ئەم تراومایە لە ئەدەبیاتی کوردیدا تەنیا شیعر خۆی لە قەرەی داوە، لەکاتێکدا بیری کوردی نەک ئەو مەسەلەیەی هەر لەیادکردووە، بەڵکو زۆرجار تفیشی لێ کردووە.. لێرەدا من دەڵێم بیری کوردی لە ئێستاوە بەرەو داهاتوویەکی نادیار پێویستی بە لۆژیکێکی تری بیرکردنەوەیە؛ بیرکردنەوەیەک خەمی ئەو بێ ماڵی و بێ نیشتمانییەی کوردی بێت لە جیهاندا. بیرکردنەوەیەک خولیای پەیداکردنی دۆستی ڕاستەقینەی بێت و سۆراغی ئەوە

بکات و بپرسێت بۆچی لەم جیهانەدا مرۆڤ گەلێک هەن تووشی چارەنووسێکی موزمنانەی بێ نیشتمانی بوون؟ لە بیری ئەڵمانیدا مارتن هایدیگەر هەڵگری ئەو خەمە بوو بۆ ئەڵمانییە بێ ماڵەکانی پاش جەنگی جیهانی دووەم، بێ هۆ نەبوو چەند وانەیەکی تەرخان کردبوو بۆ «بیناکردن و نیشتەجێبوون و بیرکردنەوە»؛ جگە لەوەی کە چەند وانەیەکی لەسەر هۆڵدەرلین تەرخان کردبوو بۆ توێژینەوەی ئەو خەمەی کە شاعیر بەر لە بیریار هەڵگریەتی.

پاڵەوانی فیلمەکە لەپاڵ ئەوەی کە دۆستایەتییەکی باش لە باشــوور دەبینێـــــتەوە، هەمـــوو لایەک بەخۆشحاڵییەوە پێشوازی لێ دەکەن؛ دەگاتە ئەو بڕوایەی بگەڕێتــەوە بۆ گــوندەکــەی لە باکــوور بۆ هێنانی دەستگیرانەکەی، بەڵام کە دەگاتە ئەوێ، جەندرمەکان خۆیان بۆ مەڵاسداوە و لە بۆسەکەیاندا لەبەرچاوی دەستگیرانەکەی و هەموو خەڵکی ئاواییەکەدا بەر گوللەی دەدەن و ئەویش لەگەڵ مۆسیقایەکی کوردیدا و لەگەڵیشیدا دەستگیرانەکەی بەدەم سەماوە لوول دەخۆن و گیان دەبەخشێت و بەردەبێتەوە، لە هەمان کاتیشدا لە پشتەوەی ئاواییەکەوە باڵۆنێکی زل بە ڕەنگی سوور بە تورکی لەسەری نووسراوەگ بەختەوەر ئەو کەسەیە کە خۆی بە تورک دادەنێت. بەرەو ئاسمان بڵند دەبێتەوە.. فیلمەکە پێشوازییەکی زۆری بە چەپڵەڕێزان لێکرا، پاش نمایشەکە دەرهێنەر و ئەکتەرەکان هاتنە سەر شانۆ و چەند پرسیارێکیان لێکراو چەند وەڵامێکی زیرەکانەیان دایەوە. لە وەڵامی پرسیارێکدا دەرهێنەر گوتی لە پاڵ مەرگدا بۆیە من موزیک و سەمام هێناوەتەوە تا بیسەلمێنم کە کورد ئارەزووی ژیانی خستۆتە پێشەوەی ئارەزووی مەرگەوە. هەروەها گوتی ئەو موزیکە بەلای منەوە بۆ ژیانی کورد وەک (ڕێنسانس)ێک وایە، واتە مەبەستی بوو بڵێت موزیک ڕۆڵی بەرگری دەبینێت لە جێیەکدا کە چ فۆرمێکی تری بەرگری لە ئارادا نییە، کتومت ئەوەی ئێمەش لە جێگەی تردا و لێرەشدا گوتوومانە کە کورد بە عەقڵانیەتی خۆی جۆرێک لە سیستمی بەرگری داڕشتووە. لەکۆتاییشدا حەز دەکەم ئەم چیرۆکە بگێڕمەوە.

دەگێڕنەوە کە: «ئەسکا بەرخێک بووە هەر لە زووەوە کەمێک جیاوازتر بووە لەنێوان بەرخەکانی تردا، لەوەش پتر حەزی کردووە بچێت بۆ خوێندنگەی باڵێت و فێری ئەو سەمایە بێت. ڕۆژێکیان ئەم بوونەوەرە بەستەزمانە لە دارستاندا وێڵ دەبێت و تەواو وەک چۆن باوانی بۆی دەچوون کە گورگێک پەلاماری دابێت وەها بوو.. ئەگەرچی ئەسکا کەوتبووە ناو ترسی مەرگەوە، لەگەڵ ئەوەشدا چ پەشێوییەکی پێوە دیار نەبوو، بەڵکو بە پێچەوانەوە ئەو دەستیکرد بە نمایشی ئەو سەمایەی لە خوێندنگەی باڵێتەکە فێری ببوو. وەک حیکایەت خوانەکە دەیگێڕێتەوە، سەماکردنەکەی ئەو موعجیزەیەکی زۆر ڕاستەقینە بوو کە بووە مایەی دەرکەوتنی موعجیزەیەکی تر. ئەوەبوو گورگەکە لەبەردەم ئازایەتی بەرخەکەدا سەرسام ببوو. ئەسکای بەرخۆڵەش لەناو خۆیدا هەستی بە سەد ژیان دەکرد و ئەم سەد ژیانەی لەو پێناوەدا بەکارهێنا کە ئەو تاکە ژیانەی خۆی پێ درێژ بکاتەوە کە وایدەزانی لە کیسی دەدات...»

ئێمە نازانین هەر بوونەوەرێک لەناو خۆیدا چەندێک هێز و چەندێک توانای هەڵگرتووە، ئێمە بێئاگاین لەوەی کە تەواو توانای چیمان هەیە، ئێمە هەین و دەژین و بەسەردەچین بەبێ ئەوەی بزانین دەتوانین چی بکەین و دەتوانین ببین بەچی. مرۆڤ ئەم نهێنییەی تەنیا لە دۆخ و لە ساتەوەختە گەورە و ناوەختەکاندا بۆ دەردەکەوێت و لەحزەیەکی لەو جۆرەش ئەوە بوو کە ئەسکا لەپێناوی ئەو ژیانەی لەکیسی دەدات سەمای تێدا کرد.

«بەڵام خەڵکی ئاواییەکە بە پەلە دێن و دەکەونە فریای ئەسکا و گورگەکە دەکوژن.» ساتەوەختی ئەسکاو دۆخی کورد کتومت هەمان شتن، ئەسکا بە سەما درێژەی بەژیانی دا بۆیە باڵێتەکەی خۆی ناونا بە «سەما لەپێناوی ژیاندا» لەکاتێکدا لای ڕەخنەگران بە «سەما لەپێناوی مەرگدا» ناوبانگی دەرکرد بوو.

بەڵام کورد بە خەبات بۆ شوێنێکی نەتەوەیی، کە پێی دەوترێت خەباتی مانەوە، درێژەی بە هەبوونی خۆی لە جیهاندا داوە.

(بەرلین)